

Considerații istorice cu privire la păstorit și originea rasei Ciobănesc Românesc Carpatin

Laurențiu Florin Puicin

În prezentarea subiectului pornim de la considerația că ocupațiile tradiționale ale unui popor se află în strânsă legătură cu stadiile de dezvoltare economică în care se află și prin care a trecut poporul respectiv, stadii care la rândul lor sunt puternic condiționate de resursele pe care le oferă mediul natural. În cazul românilor se poate afirma că stadiul păstoritului se circumscrie și se confundă în bună măsură cu stadiul civilizației sale. Etnologii vorbesc de *personalitatea de bază*, de portretul tipic al, francezului, germanului etc. adevărate configurații psihologice-specifice, proprii membrilor ce compun societatea și care se manifestă într-un anume fel. Fără să mergem atât de departe putem afirma că o caracteristică a portretului tipic al românului este indubitabil cea de crescător de animale, de păstor.

Domesticirea câinelui pe teritoriul României nu a început așa cum s-a crezut odată cu epoca neolitică, ci mai devreme încă din epipaleolitic lucru dovedit de situl arheologic de la **Erbiceni (jud. Iași)** aparținând unor comunități swideriene¹

Începând cu neoliticul, când se face trecerea de la stadiul de vânători și culegători la cel de producători de hrană, locuitorii spațiului carpato-danubiano-pontic primii fiind **făuritorii culturii Gura Baciului-Cârcea**, își selectează câinii atât de necesari activității de creștere a animalelor. În cadrul culturii Vinca-Turdaș se remarcă printre statuetele zoomorfe unele **capete de piatră de câini (pebbles statuettes)** imitate și în lut ars. Nu cunoașem cu precizie aspectul acestor primi **câini ciobănești, dar descoperirile arheologice atestă existența în neoliticul dezvoltat în cadrul culturilor Tisa, Precucuteni, Hamangia, Vădastra, Boian etc. a unor schelete similare ca dimensiuni cu cele ale ciobăneștilor contemporani**. Odată cu pătrunderea în spațiul numit de Marja Gimbutas *Old European Civilization*, a triburilor purtătorilor civilizației kurganelor, care vin stepele nord-pontice și din Asia Centrală, are loc o transformare a Vechii Europe. Potrivit aceleași autoare, popoarele care au articulat și vehiculat cultura tumulilor nu pot fi decât proto-indo-europeni, iar în ultimele faze ale dispersiunii, indo-europeni. Din stepa euro-asiatică și zonele de deșert învecinate, aceste populații vor porni spre răsărit ajungând până în Valea Indusului, iar către apus până la Atlantic. Astfel se explică denumirea convențională de indo-europeni. Deși n-au putut niciodată să renunțe la produsele agricole, popoarele indo-europene au dezvoltat cu precădere o economie pastorală.

În epoca bronzului, pe teritoriul de astăzi al României este atestată existența unui tip mare de câine, *Canis familiaris matris Jeit*, folosit la paza turmelor, dar și la vânătoare este pus în evidență prin săpăturile arheologice de la **Bogdănești, jud. Bacău**. În acest moment se poate considera ca a a trait

¹ De la numele stațiunii Swidry-Wielkie

stramosul ciobanescului romanesc de astazi, având ca strămoș amintitul *Canis familiaris matris Jeit* și lupul de talie mare specific epocii bronzului.

Cultul lupului este extrem de important, înșuși numele dacilor-*dao* (cei care sunt asemeni lupului, cum explică Mircea Eliade acest etnonim cu semnificație religioasă arhaică) venind de aici. Stindardul dacic este un cap de lup cu corp de șarpe etc.

Mai puțin cunoscută este semnificația sa magico-religioasă. Câinele devorat de lup, trimitând cu gândul la Zalmoxis, câine și lup deopotrivă, înțeleptul sau sfântul – se purifică devorându-se, adică sacrificându-se în el înșuși pentru a ajunge la etapa ultima a cuceririi sale spirituale.

Acest lucru demonstrează importanța nu numai economică ci și cultural-religioasă a câinelui în cadrul civilizației geto-dace. Așa de exemplu, la Șura Mică o groapă conținea un schelet de câine și o a doua doar capul unui asemenea animal. **La Poiana –Dulcești (jud. Neamț) s-au descoperit nouă gropi ce conțineau schelete de câini, omogene ca dimensiuni și foarte asemănătoare cu cele ale ciobăneștilor actuali.** Gropile de formă cilindrică, adânci, au fost purificate prin foc și dispuse în zona cea mai intens locuită a așezării, ceea ce subliniază caracterul cultural-magic. Gropi de cult în care au fost descoperite schelete de câini identice, se cunosc și din așezarea de **la Ostrovu Corbului**, ce datează din secolele II-III.

În mai 1963 s-a descoperit la Letnița, un vas de bronz ce conținea 25 de plăcuțe de argint aurite cu reprezentări antropo și zoomorfe în relief, realizate *au repousse* și care au fost datate între anii 400 și 350 î.Hr. Părerea cu privire la utilizarea plăcuțelor este diferită:

-I.Venedikov consideră că sunt elemente de harnașament

-R.Pittioni, mai aproape de adevăr le consideră plăci votive, fixate pe lemn provenind dintr-un sanctuar.

Oricare ar fi fost rostul lor, plăcuțele de la Letnița prezintă un interes deosebit pentru subiectul nostru.

Pe falera de argint cu călăreți de la Surcea este înfățișat un călăreț în mers spre dreapta. El ține frâul cu mâna stângă iar cu dreapta mânerul unei săbii lungi și este îmbrăcat în armură. La picioarele calului, destul de bine redat (ca de altfel întregul décor) **se află un câine de tip lupoid, care ne duce cu gândul către stramosul carpatinului de azi.** În tezaurul de la Șeica Mică s-a găsit o monedă din anul 71 î.Hr., care are pe revers **Mistrețul din Calydon lovit de o săgeată și atacat de un câine și alte două monede din anul 77 î.Hr. care au pe revers un câine masiv, fugind spre dreapta.**

O altă mărturie, scrisă de această dată, ne parvine de la Sextus Iulius Frontinus. Iată ce ne relatează el: "Scorilo, conducătorul dacilor, știind că poporul roman era dezbinat din pricina războaielor civile și socotind că nu-i nimerit să-i atace, deoarece datorită unui război cu un dușman din afară s-ar putea restabili înțelegerea între cetățeni, a pus în fața concetățenilor **săi doi câini și pe când se luptau între ei cu îndârjire, le-a arătat un lup. Imediat câinii s-au aruncat asupra acestuia, uitând de cearta lor.** Cu toate că Frontinus nu oferă o descriere amănunțită, etologia lor coroborată cu descoperirile arheologice specifice acestei

perioade istorice, **indică fără dubii că este vorba de câini ciobănești, înaintașii direcți ai celor contemporani.**

Faptul că dacii **foloseau anumiti câini, specializati pentru păstorit și vânătoare**, lucru care se va perpetua și după dispariția statului dac, este demonstrat indubitabil de documentele epocii. Iată ce ne spune poetul Marțial (40-104):”...**A câinilor pradă este iepurele.....copoiul dac să nu se teamă de armele împăratului.**”

Cucerirea Daciei în anul 106 și integrarea sa în *orbis romanus*, proces care stă la baza formării poporului român și a limbii române, are urmări importante și în ceea ce privește subiectul pe care îl dezbatem. Iată ce spune Mircea Eliade referitor la acest proces:”...este semnificativ că singurul popor care a reușit să-i înfrângă definitiv pe daci,...a fost poporul roman; un popor al cărui mit genealogic s-a constituit în jurul lui Romulus și Remus, copii Zeului-Lup Marte, adoptați și crescuți de Lupoica de pe Capitoliu. Rezultatul acestei cuceriri și al acestei asimilări a fost nașterea poporului român. În perspectiva mitologică a istoriei, s-ar putea spune **că acest popor s-a născut sub semnul Lupului**, adică, predestinat războaielor, invaziilor și emigrărilor.”

Migratorii fie ei germanici, slavi sau turanici nu puteau introduce acest câine în Dacia, el este caracteristic zonelor înalte pe care populațiile de călăreți le ocoleau, preferând zonele plane favorabile confruntărilor de cavalerie.

Oricum, în epoca romană câinele constituie un motiv ornamental frecvent în *terra sigillata* din provincia Dacia. El este reprezentat alergând sau urmărind animale sălbatice. Cel mai reprezentativ exemplu pare a fi un vas de **la Bisericuța-Garvăn**, unde câinele aleargă spre stânga. Vechiul zeu Silvanus, cel care patrona pășunile și câmpurile cultivate, este prezent **în Oltenia, pe un fragment sculptural descoperit la Romula, având la picioare un câine ciobănesc.**

Principalele tipuri de câini ciobănești din spațiul carpato-danubiano-pontic sunt așadar conturate în momentul retragerii trupelor și administratiei romane din Dacia, de către împăratul Aurelian, în anii 271-275. Afirmatia este susținută cum vom vedea de siturile arheologice corespunzătoare primelor secole ale epocii medievale, iar posibilitatea ca migratorii să fi influențat cumva evoluția lor este nulă, în condițiile în care ei locuiesc puțin sau deloc în spațiul românesc, iar despre cei mai “statornici” dintre ei vizigoții, Amianus Marcellinus în *Istoria romană*, ne spune că în preajma anului 376, ajunseseră la așa sărăcie, încât dădeau un om pe un câine ca să aibă ce mânca....

Popoarele slave vecine și-au selectionat în curs de secole propriile rase: Karakatcean, Durmitorski Ovcar, Srpkin Ovcar, Bosanski Tornjak, Kraski Ovcar, Hercegovacki Ovcar, Istarski Ovcar, Sarplaninski Ovcar. (Acesta din urmă nu prezintă similitudini cu Ciobănescul Românesc Carpatin, deoarece este un molosoid, ci cu Ciobănescul de Bucovina. O oarecare asemănare cu Carpatinul o are Hormoljski Ovcar, originar din zona Belgradului în apropierea României, lucru remarcat de cercetătorii străini).

Nu trebuie neglijat rolul pe care l-au jucat în dezvoltarea acestor rase balcanice, câinii ciobanilor români transhumanți sau emigrați în Peninsula Balcanică, în special în Bulgaria și Serbia. Despre emigranți ne vorbește Ion Ionescu de la Brad, descriind situația mocanilor oieri din târgul Bazargic, în Varna, în ținuturile Balcic,

Silistra, Turtucaia și Rusciuc, unde aveau pășuni bogate pentru turmele lor și ne dă și numele a 4 mocani din ținutul Balcic: Ion Munteanu, Vasile Milea, Dimitrie Bobinar, Nicolae Șchiopu. În ceea ce privește transhumanța, consulul austriac din Rusciuc, raportează că, pe la 1850, pe câmpiile ținuturilor Silistra și Varna, pășunau peste un milion de oi, de-ale oierilor români. **Numai în 1883 și doar prin carantina Piua Pietrei, trec la sud de Dunăre: 159689 de oi, 8661 de capre, 73589 de cai, 264 de măgari, însoțiți de 1029 de ciobani și de câinii lor.** Chiar în Bulgaria Karakatceanul, mai este cunoscut sub numele de Chobansko kuche, Vlashko kuche, Thracian Mollos. Cioban este un cuvânt de origine turcească, dar și denumirea dată de sârbi aromânilor.

Utilizarea câinilor ciobănești este atestată cu mult înainte de documentele scrise, de prezența resturilor osteologice în diferite așezări premedievale și medievale timpurii. Ei se răspândesc și în Peninsula Balcanică, în spațiul romanității orientale, unde vlahii intră în istorie ca locuitori ai Thesaliei, Epirului, Greciei centrale și muntilor Haemus. Erau în majoritate păstori transumanți din luna aprilie până în septembrie, beneficiază de privilegii fiscale și utilizează cu certitudine câini ciobănești. Nu este lipsit de relevanță că răscoala condusă de frații vlahi Petru și Asan, care a dus la apariția statului vlaho-bulgar, a izbucnit în 1185, din cauza unei dări excesive impuse de împăratul Isac al II-lea Anghelos, crescătorilor de oi și de vite. **La aromâni se povestește despre câinele ciobănesc, că a fost dat de Dumnezeu ca tovarăș păstorilor.**

În așezările din secolele al-IV-lea-al-V-lea din preajma Bucureștilor, câinele se folosea la păstorit și vânatoare. Un cap de câine masiv a fost descoperit într-un atelier de țesut **de la Morești**, caracteristic secolelor XI-XII. În aproape toate așezările din această perioadă câinele este nelipsit, dar studierea bogatului material osteologic al animalelor domestice din așezarea medievală timpurie de la **Garvân-Dinogetia**, a adus rezultate spectaculoase în ceea ce privește subiectul de care ne ocupăm.

Foarte numeroase și bine păstrate, oasele de câini descoperite în această așezare, au dovedit clar existența unor rase de câini bine diferențiate și specializate: câini de talie mare și mai ales medie spre mare, întru totul asemănători ca dimensiuni și raporturi cu ciobăneștii Carpatin și Mioritic, folosiți la pază și câini ale căror oase indică ogarii, folosiți la vânatoare.

Aceeași situație se întâlnește în secolele XIII-XIV, în marea așezare de la **Cetatea Dâmboviței, din comuna Cetățeni-Muscel** Resturile osteologice de câine duc la aceeași concluzie: **existența a două rase de ciobănești foarte puternici și un ogar înalt bine adaptat pentru fugă. Nu este exclusă, ci din contră, folosirea câinilor ciobănești care dovedeau o forță reală la vânarea mistrețului, lupului, ursului.**

Urme osteologice numeroase, se găsesc în colecția Muzeului județului Argeș din Pitești, fiind studiate în 1965 de profesorul I.N. Moroșan.

În Evul Mediu târziu numai în ce privește exportul de oi, călătorul R.G. Boscovich, dă pentru Moldova cifra de 200 000 anual, în unii ani chiar 300 000.² St. Raicevich, socotea numărul oilor ridicate cu firman de către turci din ambele țări

² R.G. Boscovich, *Giornale di un viaggio da Constantinopol in Polonia*, pag. 142, 144, 148

române la 5-600 000 pe an. În plus pentru prepararea cervișului se înjunghiau anual până la 80 000 de boi, vaci și un număr considerabil de capre.

Transilvania prezintă un tablou și mai impresionant. În secolul al-XVIII-lea, românii ardeleni trimiteau la iernat în Moldova și Țara Românească, până la 1500 000 de capete de oi și aproximativ 80 000 de boi și cai.

Trecerea oierilor români, în special a mocanilor dincolo de Nistru, este un fapt probat cu certitudine de documente. Un mare cunoscător, profesorul N.Dragomir, ne spune că în Rusia sudică, autohtonii au învățat de la oierii noștri cum să pregătescă din laptele oilor diferite brânzeturi, pe care înainte nu le cunoșteau deloc, dar meșteșugul l-au îmbrățișat la început cu oarecare neîncredere, apoi cu interes crescând care aducea pentru ei mult folos. La fel ungurii din pusta Ungariei, învățaseră acest meșteșug tot de la oierii români.

Pe la începutul secolului al-XVII-lea existau în spațiul românesc, crescătorii specializate de câini. La curtea lui Constantin Brâncoveanu existau două categorii de oameni specializați în această meserie, fiecare primind bacșiș în ziua de Sfântul Vasile câte o jumătate de taler. Ei se ocupă mai ales de câinii de vânatoare, copoi și ogari, dar și de ciobăneștii masivi folosiți pentru paza curții domnești. Această situație este mai veche, Matei Corvin regele Ungariei, oferindu-i cadou lui Vlad Țepeș, un Kuvasz, din crescătoria regală, semn că domnii Țărilor Române aveau propriile crescătorii și cunoștințele necesare să aprecieze un asemenea dar.

Atât de încetățenita părere că românii sunt niște țărani ignoranți și brutali în relația cu câinele, care are încă susținători îndârjiți, este hilară, dar și tragică în același timp. Se oferă mereu agasantul exemplu al câinelui din gospodărie legat în lanț și uitat acolo. Cei care preiau această idee ca o scuză în “lupta lor zadarnică” de a-i educa pe acești “barbari”, veniți mai târziu în chinologia modernă, organizată pe criterii de show, ignoră cu bunăștiință faptul că nicăieri în lume chinologia nu este preocupare de masă, că ea este și a fost apanajul unei elite intelectuale, sociale și economice în principal. Ori din acest punct de vedere acești huliți și nepricepuți români, boierii, domnitorii și ciobanii bogați, ale căror turme numărau zeci de mii de capete de animale au preocupări vechi și realizări spectaculoase. În plus, țăranul adevărat, nu navetistul prost occidentalizat, chiar dacă nu-și pupă câinele în bot, îl respectă, amândoi împart o existență în care lupta pentru supaviețuire îi selectează din păcate numai pe cei puternici și norocoși.

Așa cum am spus în spațiul românesc preocupările chinologice sunt vechi și din fericire constante. În Evul Mediu, sunt crescuți și intens folosiți câini buni, de rasă, vestiți în întreaga Europă. Alături de ciobăneștii autohtoni, puternici și adaptați, unul din câinii folosiți de timpuriu încă de prin anii 1395-1396, a fost dogul. Dogii erau animale foarte prețuite, din moment ce principele Transilvaniei Sigismund Bathory a trimis ca dar principelui din Florența “doi dogi cu zgărzi de aur și pietre prețioase, iar principesei un cățeluș indian, golaș și pestrițat, tot cu zgardă de aur.”

O altă rasă prăsită de români a fost copoiul, al cărui nume a trecut în onomastică, încă din prima jumătate a secolului al XIII-lea. Așa ne explicăm și documentul moldovean din 4 iulie 1586 prin care Dumitru din Pidecăuți răscumpără o ocină de la Copoiuco, acesta din urmă fiind probabil crescător de copoi.

Ogarii din Țara Românească sunt scumpi și foarte mult apreciați chiar în Imperiul Otoman care avea pe vremea aceea ogarii socotiți cei mai buni din lume. Un document de la 5 ianuarie 1609 ne amintește de Ogărariul care vânduse două pogoane de vie unui oarecare Stepan. La 23 august 1823 marele vizir es-Seid-Ali confirma domnului Grigore al IV-lea Ghica primirea, printre altele și a celor 12 câini, care au fost prezentați sultanului și predați ogeacului ogarilor, ceea ce dovedește calitatea lor, dacă au reușit să-l impresioneze pe padișah. Probabil că i-au plăcut mult sultanului Mahmud al II-lea, deoarece printr-o altă scrisoare care a urmat din partea marelui vizir es-Seid Ali pașa, cerea domnului să expedieze în grabă un număr cât mai mare de ogari, fiind foarte necesari pentru alaiul împărațesc cu ocazia bairamului.

Dar nu numai ogarii din Țara Românească erau apreciați în Imperiul Otoman. Printr-o scrisoare din 11 august 1824 același es-Seid Ali mulțumea pentru cei doi prepelicari dăruți de Ghica.

Nici câinii din Moldova nu erau cu nimic mai prejos decât cei din Țara Românească. În decembrie 1751 Des Alleurs, ambasadorul regelui Ludovic al XV-lea al Franței la Constantinopol, scria lui Linchoult, secretar al domnului moldovean Constantin Racoviță (1749-1753), rugându-l să-i procure patru ogari de soi spre a-i trimite regelui său, iar după aceea însărcinează pe Deval, interpretul ambasadei, să mai ceară încă doi. Aflând de această cerere și părându-i-se prea puțin, Constantin Racoviță îi dăruiește 12 ogari, ”6 de parte bărbătească și 6 de parte femeiască”, plus două butoaie de vin alb și două de pelin roșu de Odobești, un butoi cu vin de Cotnari de trei ani și două cu o mie de mere domnești pentru iarnă. Darul a fost imbarcat la 30 august (10 septembrie) 1752 la Galați, pe corabia căpitanului Manolache Cuingi-Oglu, împreună cu Leonardo, sluga însoțitoare, ajungând la Constantinopol după 35 de zile pe mare.

Iată așadar, că cei mai puternici și rafinați suverani europeni importau în canisele lor câini selecționați și prășiți de către români. Dacă ei nu ar fi avut o calitate superioară și nu ar fi fost științific obținuți nu s-ar fi riscat impurificarea unor crescătorii vechi de secole la curțile Europei. Un alt cap încoronat admirator și proprietar al ogarilor din Principate, este principele Transilvaniei Gheorghe Rakoczi I. Ogarii importati de aici erau foarte reușiți din punct de vedere calitativ, dar și foarte scumpi. M. Debreczeni a cumpărat în 1591 un astfel de câine cu 125 de florini, sumă uriașă dacă un cerb vânat costa 1 florin..

Din nefericire în anii care au urmat cu nesfârșitele războaie ruso-austro-turce purtate pe teritoriul românesc, cu periodicele ocupații străine, urmate de pauperizarea accentuată a Țarilor Române, această rasă apreciată de ogari atât de veche a dispărut. Aceeași soartă ar fi avut-o și copoiul dacă nu ar fi fost salvat de chinologii maghiari, după cel de-al doilea război mondial, în vremuri de cruntă ocupație sovietică.

O altă rasă foarte folosită, dar importată de această dată în spațiul românesc a fost bracul., răspândit în a doua jumătate a sec al XVI-lea. Astfel în anul 1558 soția marelui nobil Battyany cerea, palatinului Ungariei, un brac, deoarece are vânat mult dar nu-l poate prinde, iar soția grofului Gheorghe Bebek ieșea la vânatoare cu 20-30 de braci bine dresați.

La curțile domnilor, principilor, boierilor și nobililor existau canise cu câini buni, frumoși și bine dresați, fiind foarte scumpi, este ușor de înțeles ce eforturi se

depuneau pentru întreținere și îngrijire, pentru dresarea lor, eforturi care cereau cheltuieli însemnate și oameni specializați. În inventarul cetății Gilău de la 1676 există o clădire special construită pentru creșterea câinilor, iar în inventarul cetății Făgăraș, din 1690 figura „..o casă a măștrilor de câini...”

Dacă rasele strict specializate, mai ales cele de vânătoare, care a fost întotdeauna apanajul celor înstăriți, au dispărut sau au scăzut numeric în urma deteriorării condițiilor socio-economice și politice, rasele de ciobănești românești amplu răspândite și plurivalente au reușit să supraviețuiască, iar selecția lor a fost continuată în special de crescătorii înstăriți de vite, datorită eficienței dovedite de ei în lupta cu animalele sălbatice.

Într-un décor de pe o cupă din anul 1600, înfățișând o vânătoare de urs, fiara este încolțită de **doi câini care prin talie** (raportată la cea a ursului și vânătorului), **părul semilung, forma capului și modul de purtare a cozii trimit cu gândul la Carpatin.**

Îndemânarea, curajul și forța fizică cu care țărani români înfruntau în lupta de aproape mării prădători **ajutați de câinii lor ciobănești**, au uimit pe toți străinii care au avut prilejul să vadă aceste scene. Vizitând țările noastre prin anii 1777-1781 austriacul Franz Iosef Sulzer lauda cu uimire țaranul valah care iese doar cu ciomagul înaintea ursului, îi pune brațul în gât și nu arată nici un fel de teamă când fiara îl sfâșie pe obraz cu laba.

Țăranul Ioan Opriș a înfruntat la o vânătoare din anul 1798 un urs într-o luptă corp la corp, la gura văii Hodinului, în Munții Țibleșului.

O poruncă a Administrației austriece din 9 ianuarie 1736 adresată vornicilor din Oltenia îi invita „**să publicăluiască în toate satele fieștecăruia județ ca nicicum să nu mai fie slobozi moșăcii a eși la vânat cu ogari sau cu câinii lor ciobănești**, nici cu puști, ce să fie oprîți de la tot felul de vânat, au zburător, au nezburător”’, contravenienții urmând a fi arestați și pedepsiți după gravitatea vinei.

Selecționarea atentă a câinilor ciobănești românești, era esențială în condițiile în care, de cele mai multe ori pagubele crescătorilor de animale pricinuite de prădători, erau suportate de păstorul căruia i se dăduse în primire turma respectivă. Așa se întâmplă în iunie 1723, când Stenner Mechel din Feldioara intentează proces herghelegiului Aldea cerând despăgubire pentru mînzul mâncat de lupi în lipsa lui Aldea plecat după pâine.

Pagubele produse în special de lupi sunt semnificative, din moment ce se elaborează chiar o strategie guvernamentală în acest sens. Ca urmare a aplicării acestor prevederi, conform statisticilor în Transilvania au fost uciși în 1855, 842 de lupi, iar în Moldova în 1846, 1230 de lupi și 271 de pui.

Totuși, singura metodă cu adevărat eficientă, pentru limitarea pierderilor, era creșterea și perfecționarea cainilor ciobanesti.